

Kňazi v zmenených životných podmienkach

Jozef Žuffa

ŽUFFA, J.: The priests in the changed life conditions, *Studia Aloisiana*, 2018.

Priests who, for whatever reason, have ceased their priestly service, present after some time their view of the Church, their experience with studies, and the description of the reasons of termination of their service. A study mapping the views of a group of such respondents seeks to identify topics that are relevant for further development of the work of the Church. The most important outcomes are the need to improve the theological formation of priesthood candidates, to practice priestly skills necessary for pastoral care, and to improve communication within the Church structure.

Keywords: priest, laicization, oral history, qualitative research, pastoral care

Povolania rímskokatolíckych kňazov a zasvätených osôb v reholiach sú jedným zo životných štýlov, ktorý je výrazne odlišný od iných životných ciest jednotlivcov. Vyžadujú si náboženské presvedčenie, zrieknutie sa partnerského života a vysporiadanie sa s celoživotným rozhodnutím pre takýto typ povolania. Kňazi sú špecifickou skupinou, ktorá získava bohaté skúsenosti prácou s ľuďmi v najrôznejších životných okolnostiach. To ich predurčuje, aby sa stali špecialistami vnímavými na potreby iných a znalcami spirituálneho rozmeru človeka. Zároveň sú ľuďmi, ktorí sa najviac konfrontujú s cirkevným prostredím nielen preto, že Katolícka cirkev je ich zamestnávateľom, ale aj každodenne zažívajú silné a slabé stránky internej kultúry tejto organizácie. Práve tieto špecifiká boli východiskom pre výskumnú aktivitu s cieľom hlbšie spoznať a reflektovať svet Cirkvi ako významnej súčasť občianskej spoločnosti a dôležitej platformy pre osobný rozvoj nielen veriacich ľudí.¹ Kvôli tomu boli oslovení ľudia, ktorí určitý čas vykonávali kňazskú službu, dôverne poznali pomery katolíckeho prostredia a potom z rôznych dôvodov túto službu ukončili. Predpokladom

¹ Jedna z rozsiahlych štúdií amerických kňazov formou kvalitatívneho výskumu: GAUTIER, M. L. – PERL, P. M. – FICHTER, J.: *Same Call, different Men*. Collegeville, MN : Liturgical Press, 2012, alebo český preklad DUATO GÓMEZ-NOVELLA, A.: *Ženatí kněží*. Dostupné online: <https://www.getsemany.cz/node/2833> [23.08. 2018].

zvolenia práve tejto skupiny bolo, že takýto respondenti s odstupom času a po zmene prostredia dokážu podať dôležité pohľady pre vytvorenie mozaiky názorov. Spracovanie analýzy má ambíciu slúžiť ako podklad pre ďalšie úvahy o organizačnom rozvoji a úlohách Katolíckej cirkvi.

Kvalitatívny výskum sa realizoval v časovom rozsahu šiestich mesiacov, od novembra 2017 do apríla 2018. Do výskumnej vzorky boli oslovení kňazi, ktorí v minulosti boli zamestnancami Katolíckej cirkvi a teraz majú iné zamestnania. Pre výber boli stanovené viaceré kritériá: minimálna skúsenosť s kňazskou službou päť rokov, ich pretrvávajúci záujem o teologické témy a aktivity Cirkvi, ako aj kritérium zastúpenia viacerých generácií. Taktiež sa pri voľbe možných respondentov bralo do úvahy zastúpenie regiónov Slovenska. Metóda kvalitatívneho výskumu umožňuje preskúmať problematiku odchodu kňazov a vytvoriť si obraz o tejto téme. Zároveň umožňuje autentickejšie spoznať prostredie, v ktorom opýtaní kňazi pôsobili. Zistenia sa však nedajú zovšeobecňovať na celú skupinu kňazov, ako by to bolo možné pri kvantitatívnom výskume.²

Hľadanie a výber prebiehali postupným nabaľovaním kontaktov formou „snehovej gule“³. Výsledný počet realizovaných pološtruktúrovaných rozhovorov je pätnásť. Každý rozhovor prebiehal osobne, respondenti boli vopred informovaní o témach stretnutia. Okruhy otázok boli nasledovné: dôvody, motivácie a kľúčové osoby pre rozhodnutie stať sa kňazom; prežívanie, priority, motivácie a frustrácie počas kňazského pôsobenia; dôvody, priebeh a následky odchodu z kňazskej služby; možnosti a okolnosti svojej aktuálnej realizácie v Cirkvi; hodnotenie aktuálneho diania v Cirkvi.

Pri všetkých rozhovoroch bol dávaný dôraz na to, aby respondenti mali voľný priestor na dostatočné výpovede k daným okruhom, ale zároveň aby sa rozhovory neredukovali iba na psychologicko-duchovnú analýzu kňaza mimo služby.

Oslovení respondenti boli taktiež informovaní o cieľoch výskumu a o anonymnom používaní výpovedí. Rozhovory boli zaznamenané v audio nahrávke a následne prepísané do elektronickej podoby. Audionahrávky boli po ich prepise vymazané, v zozbieranom texte na 121 normostranách boli identifikované tematické okruhy (kódy), na základe ktorých sa postupne identifikovali sumarizácie výstupov. Nasledujúci text uvádza spracovanie vybraných okruhov tém. Výpovede sú v texte parafrázované alebo uvádzané kurzívou doslovne a označené úvodzovkami.

2 HENDL, J.: *Kvalitatívny výskum. Základní teorie, metody a aplikace*. Praha : Portál, 2008.

3 GILE, K. J. – HANDCOSK, M. S.: *Respondent-Driven Sampling: An Assessment of Current Methodology*. 2010, pp. 285 – 327 in *Sociological Methodology*, vol. 40.

Štúdium teológie

Dôležitou etapou prípravy na kňazstvo bolo pre respondentov štúdium teológie v kňazských seminároch. Toto obdobie sprevádzali pozitívne i negatívne skúsenosti. Pozitívnymi boli napríklad prvotné motivácie študovať, kolektívne spolužiakov s podobnými záujmami či dobrá prezentácia štúdiá v dostupných, podľa jedného z respondentov „*idylických brožúrach*“ tej-ktorej školy. Všetci oslovení kňazi sa zhodli v hodnotení úrovne vzdelávania teológie na Slovensku ako slabej a málo motivujúcej k ďalšiemu štúdiu. Vo výpovediach boli uvádzané spomienky, ktoré v nich štúdiá zanechali. Napríklad: „... *som si to nechcel pripúšťať, istý kultúrny šok v tom seminári [...], zažívam niečo, na čo som nebol zvyknutý: iné videnie sveta, istú uzavretosť. Stále si myslím, [...] že gymnázium malo nejakým spôsobom vyššiu náročnosť a bolo väčšou výzvou pre moje rozmýšľanie. Takže zažíval som veci zaujímavé, pekné, dobré, aj s tými kňazmi alebo spolužiakmi, s ktorými som si rozumel. Na druhej strane som zažíval taký opačný vietor. A nevedel som, čo je pravidlo a čo je výnimka.*“

„*Čo bolo zaujímavé, a to ma potom frustrovalo stále viac, že tí spolužiaci, s ktorými som si rozumel, tí boli v podstate skôr nežiadúcimi, ktorých treba dať na kraj, a tak som sa zrazu cítil v Cirkvi nie celkom doma.*“

Úroveň vzdelávania na Slovensku viacerí respondenti porovnávali s neskoršími zahraničnými skúsenosťami. „*V zahraničí na štúdiu som videl, že študenti zo západnej Európy, keď mali možnosť, písali seminárky, lebo mali načítaných autorov, a my sme stále boli navyknutí len dostať skriptum, naučiť sa ho a zodpovedať. [...] Tam som zažil prvýkrát ešte aj inú frustráciu, že som nevedel, čo s teológiou potom ďalej, ako ju vlastne viesť do praxe.*“ Rozdiel v štúdiu teológie oproti zahraničiu bol predovšetkým v dôraze na memorovanie, kedy sa ku viacerým teologickým smerom študent ani nedostal, lebo jednoducho prešiel ponúknutou štruktúrou predmetu a hneď bol vyslaný do pastorácie. Naopak, v zahraničí sa v študentoch prehlbovala otázka, čo s nadobudnutým vzdelaním ďalej, ako sa angažovať v oblasti vedeckej teológie. Niektorých práve toto motivovalo vrátiť sa domov: „*Uvedomoval som si tam, aké možnosti sú robiť teológiu na Slovensku práve preto, že nie je rozvinutá. Tak som sa vrátil.*“

V nadobudnutých skúsenostiach na teologickej pôde v rôznych krajinách sú badateľné rozdiely. Jedným z aspektov je správanie sa hierarchických predstaviteľov Cirkvi ku kňazom po ich odchode z pastorácie. „...*nehovorím, že (v zahraničí) nežili Cirkev, Cirkev žili zaujímavým spôsobom po-vatikánskym, oveľa modernejšie, tam už autoritatívnosť alebo podobne nebolo cítiť. Boli to veľmi slušní, priateľskí, príjemní ľudia. Dokonca počas tých rokov som zažil odchody kňazov z Cirkvi a tá sa k nim zachovala férovo. Rok vykryvala ich životné náklady, mali možnosť sa rekvalifikovať. Že zrazu človek videl, že celá tá naša Cirkev žije niečím iným a že naše Slovensko je trošku v tomto obmedzené. A to ma začalo frustrovať, že zrazu som začal cítiť rozdiel medzi poznaním, čo je aktuálna téma, o ktorej by sme sa mali v Cirkvi baviť, a čo je to, o čom sa bavíme tu doma.*“

Štúdium bolo u mnohých kňazov výrazným medzníkom pri pohľade na fungovanie cirkevného sveta a vysporiadanie sa s mnohými spoločenskými témami. Ich osobné skúsenosti nepramenia len z obsahov štúdia, ale aj z prostredia a zo vzťahov, v ktorých sa študujúci bohoslovec vyskytol. *„Slabá úroveň vzdelania bola jedna vec, ale potom také tie nezmyselné zákazy, ako keby nedôvera v slobodu človeka, ktorý prišiel do seminára, a pritom sa vzdal mnohého.“*

Nádej, ktorej sa po osobných skúsenostiach zo štúdia viacerí respondenti držali, bola zahraničná teológia ako *„ostrov svojej vlastnej realizácie v štúdiu“*.

Jednou zo skúseností boli rozdiely v prijímaní bohoslovcov vzhľadom na ich regionálny pôvod. Oblasti Slovenska, typické protestantskou históriou, ovplyvňovali aj mienku o tých, ktorí z týchto oblastí pochádzali. *„Hrať na organe som nemohol, prefekt povedal, že luterán nebude hrať na katolíckych bohoslužbách, lebo som pochádzal z Martina. Ale nemal som také názory protestantské. Nakoniec ma vyhodili z ročníka. Nie ministerstvo, štát, ale naši vlastní.“* Viacerí mali kvôli tejto skutočnosti prerušené štúdium, alebo im bolo dokonca v seminári štúdium ukončené.

„Krízy povolania“ už počas formácie v kňazskom seminári sú legitímnym sprievodným javom dozrievania mladého človeka. V rozhovoroch bolo sprevádzanie kandidáta na kňazstvo hodnotené ako rýchlo uzatvorené, či dokonca zamedzujúce ďalší duchovný rast. *„Lekári mi povedali, že som zdravý, že musím mať len nejaké duchovno-duševné problémy. Jeden z lekárov mi tak bokom povedal, že chlapče, príliš vážne berieš to, čo robíš, musíš zvolniť, chodiť na pivo, hrať futbal, chodiť do kina a normálnejšie. A tak som to tak urobil, zrazu som bol zdravý, nič mi nebolo, na pivo sa chodí dobre, futbal sme hrávali dva-tri razy do týždňa a do kina sme tajne išli určite najmenej dva-tri razy do mesiaca, lebo sa nesmelo chodiť normálne do kina. Takže som síce bol zdravý, ale potom som sám seba sa pýtal, pre toto ja mám celý svoj život teraz dať? Ja som sa zriekol rodiny pre toto? Že nebudem brať vážne to, čo robím, poriadne, naplno? No tak to nie. Len som nevedel z toho vykorčuľovať.“*

Skúsenosti v pastoračnej praxi

Po štúdiách nasledovalo obdobie uvedenia do pastoračnej činnosti. Samotná pastorácia prebiehala v prvých rokoch po vysviacke rôzne, vzhľadom na oblasť, do ktorej sa vysvätení kňazi dostali. Vo svojich pôsobiskách sa realizovali v oblastiach, ktoré im boli najbližšie, či už to bola práca s mládežou, deťmi, v spolupráci rehoľného a diecézneho kléru, pomoc ľuďom, prepájanie teológie s kultúrou, práca s rodinami alebo svedenie. *„Tých aktivít bolo strašne veľa a chcel som to robiť najlepšie, ako som vedel, a vlastne v období kaplánskeho som sa nedostal k nejakej teológii a pripadal som si ako nejaký katechéta, ale s tým, že bol ordinovaný. Skrátka, nevidel som sa v tom období“*

ako nejaký teológ, bolo to všetko na rovine pastoračnej. Práca ma naplňala, lebo som cítil, že tým, čo som robil, mohol som byť ľuďom nápomocný.“

V tomto období nástupu do pastorácie kňazi spomínajú konflikty s prepojením naučeného v seminári s prácou v pastorácii: *„Nemal som pocit frustrácie. Občas som sa v sebareflexii pýtal, či naozaj viem, čo prináša šťastie do rodiny. Vedel som, že prichádza s láskou, ale nebol som si istý, či viem ozaj, čo to je.“* Viacerí opýtaní sa zhodli v identifikácii problému, že nerozumeli dostatočne rodinám, manželstvu, lebo ho sami nezažívali, a následne prežívali neschopnosť správne radiť, byť spovedníkom či sprievodcom. K tomu sa dá uviesť pohľad na kázne počas bohoslužieb. *„Aby tam niekto moralizoval? Tí ľudia jednak veľmi dobre vedia, čo majú robiť, ty ani nevieš, aký majú oni ťažký život, oni potrebujú pohladenie, povzbudenie, na to si tam!“* Jeden z opýtaných reaguje na to, že kňazi neboli správne vedení a učení v podávaní evanjeliových tém nielen moralizujúco a vieroučne, ale hlavne pre formovanie myslenia ľudí v kostole: *„Vedel som jednu vec, že nemôžem nejakú marxistickú ideológiu, komunistickú alebo akú vymeniť druhou ideológiou. Nikdy nebolo pre mňa náboženstvo ako ideológia, štruktúra, poslušnosť a tieto veci.“* „Kde som prežíval, že kde je skúsenosť Boha, to je iba v stretnutí človeka.“ V tejto súvislosti bol spomenutý aj iný názor: *„Zažil som priepasť medzi evanjeliom a praxou. Keď sa právo povyšuje nad lásku. Teda to farizejstvo, ktoré Ježiš kritizoval.“* Vo výpovediach je spomínaná atmosféra osvojovania si „oficiálnych názorov“, „malý priestor na vlastný názor v hierarchickej kňazskej časti Cirkvi“, „finančná situácia ako dôvod prijímania či odmietania farnosti.“ Takisto boli spomenuté situácie, ako „o mojom živote rozhodovali iní. Necítil som možnosť žiť podľa vlastných predstáv.“

Čo opýtaným chýbalo, bol slabý záujem zo strany svojich nadriadených, biskupov, o to, ako sa im darí, ako pastoráciu zvládajú, či nepotrebujú podporu. Vstupom do pastorácie sa podľa viacerých vytvoril formálneho vzťahu. *„Ale keď vidím dnes možno aj v tých širších horizontoch, tak možno v takých prípadoch by to naozaj chcelo aj nejaké minimálne povzbudenie alebo taký záujem od našich nadriadených. No tam to nebolo.“*

Dominujúcim faktorom vo výpovediach oslovených je nedostatočná pripravenosť na službu. Z uvedených výpovedí s nepripravenosťou na službu súvisia viaceré oblasti:

- spirituálne – nepripravenosť kňazov po stránke hlbšieho porozumenia liturgickým úkonom, či ich redukovanie iba na tradíciu v praxi liturgických období;
- pragmatické – neschopnosť spravovať cirkevné majetky, slabá príprava na ich ekonomickú správu. *„Po prevrate ma začalo frustrovať zháňanie cirkevných majetkov a môj názor, ešte ako novokňaza, bol, že našťastie nám ich zobrali, lebo my s nimi nevieme narábať, ja neviem prenajať kus role, pýtať prenájom. Nech si to nechajú, ja som slobodný od toho. Ľudia ale hovorili: ‚Toto nesmiete hovoriť pán kaplán!‘“;*
- aktualizáčne vnímanie „znakov čias“, „mnohí nepochopili, že doba už postúpila o 40 rokov a oni chceli reštaurovať všetko – od všetkých možných časopisov až po mariánske družiny“.

Viacerí opýtaní respondenti sa zhodujú v názore, že si tak po nástupe do pastorácie odniesli skúsenosť nálepkovania či označenia za bludárov. *„Človek sa angažoval v nejakých modernejších názoroch za lepšiu tvár Cirkvi, možno viac post-koncilovú, ale by som to nenazval modernú, pretože to sa ani nedá nazvať moderná na Slovensku. To sú len nejaké „facelifty“. V podstate tu zásadný moderný postoj, chápaný súčasného človeka, ani zatiaľ neexistuje. Je tu zopár jednotlivcov, ktorí sa o niečo snažia, ale to je môj osobný názor.“*

Takéto reakcie cirkevného prostredia prinášali výrazné skúsenosti so špecifickým prístupom cirkevného manažmentu. *„Raz som bol vypočúvaný ako heretik v rámci biskupskej konferencie. Pomocný biskup ma oficiálne obvinil ako heretika a požiadal o vypočutie.“* Alebo: *„Vrátil som sa zvonku, tak hneď som bol nazvaný liberálom.“* Taktiež to vyjadruje jedna z výpovedí o reakcii hierarchie na oblasť vyučovania: *„Oni takého dogmatika ako ja nepotrebujú, lebo oni chcú dogmatika, ktorý učí to, čo učí Cirkev. Som vyvalil na neho oči. Zjavne svojimi knihami, rešpektíve skriptami, už som bol známy ako inak myslíaci.“*

Dôvody odchodu z kňazskej služby

Postupne sa u viacerých do výskumu zapojených kňazov v pastorácii začalo objavovať rozkolísanie prvotného entuziazmu: *„Motiváciu som stratil po 89-tom, cítil som, že ľudia ma nepotrebujú, začali síce vo väčšej miere chodiť do kostola, tých som zachytával, ale po dvoch-troch rokoch končili.“* Chýbajúca odozva zo strany veriacich spôsobila, že oslovení respondenti začali pozorovať náboženské prejavy veriacich zredukované na „balík rituálnych zvykov“. V niektorých prípadoch nešlo tak o frustráciu, ako o znechutenie: *„Teda na jednej strane človek vnímal to, čo sa deje 'na ulici', a na druhej, čo od neho chceli tí nadriadení, alebo ako si oni predstavovali tú konkrétnu pastoráciu medzi ľuďmi.“* Takisto dôvodom frustrácie bolo uvádzané znechutenie z nedostatku komunikácie s biskupom. *„Videl som, že tu sú problémy, ktoré nie sú vôbec problémy. Že sa vybijame v ritualizme, v povrchných veciach, lebo ani biskupa to veľmi nezaujímalo, ako žijem. Párkrát som mal ešte nejakú ponuku vrátiť sa von, ale biskup sa správal dosť majetnícky, čo ma akože zarazilo v tom období. [...] Potom aj neskôr s odstupom času v kňazstve som zažil pri stretnutiach s kňazmi zo zahraničia a videl som, že oni sa bavia o témach, ktoré sa u nás témami na rozhovor ani nestali. Takže to bolo také znechutenie v tom, že pôsobenie našich kňazov akoby bolo vlastne odtrhnuté od života.“*

Jeden z kňazov sa vyjadril, že: *„...ja som už potom, po nejakých pár mesiacoch požiadal o psychoterapiu.“* Dochádzalo tak k ďalšej kríze, ktorá vyvolávala otázky o zmysle zvolenej životnej cesty: *„No a vtedy som začal rozmýšľať, že kde je môj Boh? No a to bol začiatok, vnútorný začiatok, kde som začal rozmýšľať. Nebolo to, že odísť z kňazstva. To vôbec nemalo tú otázku. Ale to bola otázka, ako to kňazstvo nejak naplniť?“*

U starších respondentov zohrala úlohu aj situácia po prevrate. „Nazývali sme to sloboda, ale to začal tvrdý boj. Veľmi tvrdý boj. No a do toho boja sa zapojila Cirkev, majetky, vo vnútri Cirkvi pozície, vo vnútri Cirkvi skupinky, známosti alebo blízkosti, hierarchia alebo...to vôbec už nebolo pre mňa. Zase som to videl, že tak akosi tá rozhodujúca služba akoby unikala. A chcela byť nahradená nejakým organizovaním, mocou. Bol som unavený z toho.“

Reflexie opýtaných tak nadobúdali konkrétne myšlienky a uzávery: „...tak som naozaj začal rozmýšľať nad tým, že teda ako a čo? Hej, mal som konkrétne príklady aj z nášho stredoeurópskeho priestoru. Tak som reálne začal uvažovať, že čo teraz s týmto načatým životom? Že či teda má zmysel akosi bojovať a ísť takouto cestou.“

„Vážne som začal rozmýšľať, už som bol vo veku, že predsa môže byť rodina nejakým mojím svetom, kde budem môcť vykonávať svoje kňazstvo.“

Vnímanie situácie v Cirkvi bolo u skúmanej skupiny silným faktorom vo vykonaní definitívneho rozhodnutia. U niektorých bola prioritným spúšťačom, u iných zvýraznila krízu povolania: „...ja som sa rozišiel s organizáciou, ktorá má také pravidlá. [...] Ja jej rozumiem, že si môže postaviť svoje pravidlá, tie som odrešpektoval. Keď som ich nebol ďalej ochotný dodržiavať, som odišiel.“

Výpovede ďalších poukazujú na podobné vnímanie: „Keď som videl, že akí mladí sú vyberaní tými starými, akým spôsobom sa klonuje tento systém, tak som si povedal, že tí mladí nikdy neprídu k zmene, pretože títo zatrpknutí bývalí idealisti boli tiež raz mladí, ale k tomu nikoho nikdy nepustili. [...] Ja som si uvedomil, že kde som sa to dostal, do akého systému, v mnohých veciach som samozrejme zo slovenských horizontov nemal tušenia. A dal si tak otázku, že čo ja v tomto systéme?“

„Cirkev chcela otvorene tie veci vnímať, lenže medzitým prebehol mečiarizmus a tie napätia Mečiar – Baláž a Cirkev nabrala takú nejakú obrannú pozíciu. Slovenská cirkevná situácia bola akoby z vlastnej vôle zatlačená do akýchsi obranných apologetických pozícií, a to bolo pre mňa v zásade ešte ťažšie.“

„A zrazu som nerozumel niektorým hodnotám, ktoré dodnes Cirkev obhajuje. Teda akýsi konflikt kvázi medzi partnerstvom a službou Cirkvi.“

Ďalší opýtaní sa zhodli v pocite nedôvery od nadriadených ako o dôvode odchodu: „Boli rôzne obvinenia. [...] Stále niečo – hľadanie, hľadanie, hľadanie.“ „...mal na nás fascikel, mne to pripadá veľmi smiešne, aby si ty „fascikloval“ o nás. To bola posledná kvapka: Ty máš na mňa fascikle, a v živote si ma nevolal, aby si sa ma spýtal, čo to rozprávaš?“

„Ja to už nevládzem robiť, jednoducho, že cítim rozpor v sebe a že musím odísť. Rozprával som sa o tom s biskupom a on mi povedal: „A kde chceš odísť? Z čoho užíviš tú rodinu, veď ty nič nemáš!“

„K tomu postupnému sklamaniu z fungovania Cirkvi a samozrejme spoločenské zmeny k tomu nejakú tiež asi prispeli, pristúpila ešte podstatnejšia vec – že človek sa cíti v tomto zápase stále viac osamotenejší a stále má menej chuti a sily zápasit ďalej. A potom potrebuje vnútorne aj nejakú spriaznenú dušu – nechce byť na to celý sám, cíti sa byť frustrovaný, tak až existenciálne prázdny. [...] U mňa to nefungovalo tak, ja to nechcem zovšeobecniť – ako

nám to prednášali, že človek sa má na kolenách obrátiť k Bohu a nejak tak vnútorne bude spokojný. Jednoducho ja som pociťoval, že potrebujem aj dôvernú blízkosť niekoho, s kým to budem celé niest. [...] Človek sa zalúbi, no tak jednoducho tá vízia zmysluplného spoločného života, aj keď si to človek v tom svojom svedomí tak nejak prehodnotí, zápasí, samozrejme to nie je také ľahké. [...] Povedia – si slúbil a bodka. A ja mám stále pocit, že to jednoducho nerešpektuje nejakým spôsobom ten osobnostný vývoj človeka.“

U niektorých bolo ťažkosťou sa vysporiadať s neočakávaným vývojom svojej osobnosti: *„Najťažšie pre mňa v podstate bolo, keď som povedal na prvom rozhovore psychoterapie, že prichádzam za psychologičkou preto, lebo som teda zasvätený kňazskej službe, súčasne mám vzťah a nevidím v tom problém.“*

Iným faktorom bol sprievodný proces únavy z vykonávanej práce: *„Mám pocit, že som sa stratil v snahe byť všetkým pre všetkých. [...] Keď som sa ocitol na pokraji vyhorenia, mal som tridsať. Netrúfam si posúdiť, čo zohralo väčšiu úlohu v mojom rozhodnutí „vrátiť“ sa do civilu. A dnes to ani nepovažujem za dôležité. V istom momente som si „to“ chýbajúce pomenoval a rozhodol sa.“*

U niektorých počiatočnou, u iných sprievodnou a u ďalších vrcholiacou fázou, ktorá sprevádzala definitívne rozhodnutie odísť z kňazstva, bolo zalúbenie sa a nestotožnenie sa s celibátnym životným štýlom: *„Mal som priateľa – lekára, kde sme chodili každú nedeľu do rodiny ako kapláni. Mal dcéru, ktorá cítila ku mne sympatie, ja voči nej tiež. A tak som sa zalúbil. [...] Začalo sa hovoriť už pred vznikom koncilu o tom, že sa idú robiť nejaké reformy a možno, že budú môcť účinkovať ženatí kňazi. To pre mňa bolo úžasné, som si predstavoval, ako budem mať rodinu, pretože to bola moja túžba – mať rodinu.“*

Ďalší účastník výskumu sa potreboval vysporiadať s rovnakým problémom: *„Znechutenia iste v človeku boli, ale dôvod toho odchodu bol ten, že som mal známosť, no a tá moja situácia bola taká, že u mňa to nebola už len známosť, ale to už bolo aj očakávanie potomka.“*

Túžba po blízkosti druhého človeka a hlbšie porozumenie boli tak dôvodom prehodnotenia kňazskej služby u viacerých: *„Ja som si uvedomil, že kňazom som chcel byť, ale celibát som prisľúbil pod vonkajším tlakom. Nebol som schopný povedať, že to nie je moja cesta.“*

„Ale keď to po celom tom zápase vnímam ako Boží dar – toho človeka, s ktorým si viem predstaviť spoločný život, no tak hoci s ťažkým srdcom, ale bez váhania zanechám tú cestu, ktorá mi v tom bráni.“

„Všetci máme v sebe smäd po priateľstve, po druhom človeku, lebo tam sa to všetko uskutočňuje. To, čo je pre mňa rozhodujúce, Kristovské a Božie.“

Jeden z laicizovaných kňazov opisuje pokus o únik z rozvíjajúceho sa vzťahu: *„Zalúbil som sa, a keďže som nevedel poskytnúť milovanej osobe plnosť lásky v manželstve, rozhodol som sa ukončiť ten vzťah. Avšak namiesto toho, aby sa mi týmto rozhodnutím ulahčil kňazský život, emocionálne a ľudsky som sa zrútil a nebol som ani schopný, ani ochotný pokračovať v službe ľuďom.“*

Medzi respondentmi boli aj takí, ktorí na základe svojich pochybností odišli do zahraničia ujasniť si svoje ďalšie smerovanie. Tam našli svoje odpovede

a vrátiť sa naspäť do pastorácie sa stalo pre nich neakceptovateľným. *„Mal som už vtedy aj vážnejšiu známosť a potreboval som si usporiadať veci v tom zmysle, že či toto je tá cesta, či ostať v pastorácii, alebo ako to nejako dať dokopy. Vedel som, že žena môže byť prínosom pre kňaza v mnohom a nevnímal som to ako niečo, čo ma odvádza od pozornosti alebo od ľudí. Ba práve naopak, stalo sa mi, že cez to, že som sa trochu priblížil k ženskému vnímaniu, tak som veľakrát lepšie porozumel aj tým bežným ľuďom z rodinného života alebo z oblasti vzťahov. No trvalo to dosť dlho. Ale počas pobytu v zahraničí som dospel k tomu, že moja cesta už nebude môcť smerovať k niečomu takému, že sa sem vrátim a že sa zaradím naspäť do diecézy. [...] Keď som sa dostal do Nemecka, tak to bolo prvé obdobie, keď som nebol pod tlakom. Žiaden sociálny tlak zvonku, bol som úplne slobodný človek v myslení, v postojoch. No a vtedy som si prvýkrát pripustil myšlienku, že som urobil vtedy chybu, keď som neposlúchol svoje vnútro.“*

Príbehy zúčastnených vo výskume poukazujú na rovnaký záver, ktorým je odchod z kňazskej služby. *„Takže áno, bol to krásny život – kňazské povolanie. Ja si myslím, že ho stále mám, cítim ho nejak, ale keď som to položil na vážky, tak som si vybral život, ktorý ma viac naplní ako ten, ktorý ma roky rokúce stále viac frustroval.“*

Predstava ďalšieho angažovania sa v Cirkvi

Ďalšou oslovenou oblasťou, ktorá sa týka už terajšieho stavu respondentov, bolo, ako a za akých podmienok by si vedeli predstaviť svoju kňazskú službu v súčasnosti. Z ich vyjadrení, že na službu a duchovno nezanevrelí, plynie u mnohých aj motivácia realizovať sa v tejto oblasti naďalej. *„Absolútne by mi nerobili problém ani nedelňé omše. [...] Dnes by som sa vedel oveľa adresnejšie ľuďom prihovoriť ako kedysi. Hoci si myslím, že som nekázal zle, ale nebolo to prežité, skôr to bolo niečo, čo som počúval, čo som videl, ale nie, čo som zažil.“* *„Ja to povolanie v sebe nejakým spôsobom cítim, podľa mňa sa tam nič nezmenilo. Ja by som si ho vedel predstaviť hneď... či slúžiť nejakú liturgiu, alebo spovedať, viesť nejaké typy aktivít.“* *„Som Kristov kňaz naveky, ak by to právne okolnosti dovoľovali, viem si predstaviť, že by som sviatostne slúžil ľuďom, ako aj pomáhal rodinám či rozvedeným.“*

„Že by som mohol slúžiť svätú omšu, áno, prečo nie? Ale nešiel by som do toho tak, že by som odišiel zo svojej práce. Mne sa najviac páči predstava kňaza, ktorý normálnym spôsobom žije. Je súčasťou farnosti a chodí aj do práce a má aj rodinu. [...] Normálne komunikuje. Má oveľa väčší vzťah ku realite, keď je aj v práci, aj v rodine, ako keď je zabezpečený materiálne a žije vo svojom izolovanom svete.“

Výpoveď jedného z kňazov sa zamerala na netradičné formy pastorácie: *„Vedel by som si predstaviť činnosť v špecializovanej pastorácii, ktorú som*

robit, alebo možno aj v inej, ale už ťažko v tej klasickej farnosti. Pokiaľ tá farská pastorácia bude vnímaná tak, ako je u nás vnímaná, tak neviem, či by som sa ešte do nej vedel zaradiť. Nebolo mi, žiaľ, ponúknuté nič, keď som odchádzal.“

„Tie témy ma stále zaujímajú, snažím sa do nejakého takého spoločenstva chodiť, sem-tam si niečo čítam, s niekým sa stretnem občas. Ale teraz už nerobím v spirituálnej, teologickej alebo charitatívnej branži. Z toho som nejak úplne vypadol.“

U ďalších zapojených do výskumu sa zmenil celkový pohľad na kňazstvo: „Na Slovensku nejaká šanca, aby som bol do cirkevného života, do tých štruktúr zadelený nie je. Tak nemá ani význam sa o to pokúšať. Ale zároveň nikdy som sa necítil mimo Cirkvi, ani teraz. Ja Cirkev chápem širšie, nejak „rahnerovsky“. A chápem tak aj svoje kňazstvo.“

„Tak vnímam, že toto je môj spôsob prežívania kňazstva. [...] By som si vedel predstaviť vykonávať kňazské povolanie dnes. Zostal by som v rodine, zostal by som vo svojom zamestnaní a v rámci farnosti by som prevzal niektoré funkcie alebo práce. [...] Bolo by to väčšie prepojenie medzi evanjeliom, učením Cirkvi a súčasným životom.“

„Ja si pastoráciu viem predstaviť, ale oni si to nevedia predstaviť, takže to je ten problém. Dokonca som aj dal rozhrešenie, tu zomieral jeden pán, takže som ešte stihol. Potom som nahlásil kaplánovi, čo som urobil, a hneď mi dal takú ponuku, že môžem, keď tu nebude. Nechcem dráždiť, lebo neviem, ako by to prijali hore vo vedení. Viem si predstaviť...ale musela by s tým samozrejme súhlasiť moja manželka.“

„... ja rozlišujem dve veci. Povolanie, to je nejaký spôsob života s Bohom, vzťah s ním, a druhá je možno vyslovene nejaká služba. [...] Práve tá laická časť Cirkvi je naozaj v mnohom takou spiacou Cirkvou a v tomto smere sa vnímam byť naplno taký zaangažovaný. Teraz napríklad píšeme knižku pre deti do päť rokov o omši, máme rodinné „stretká“, robím s Písmom, žijem s ním, snažím sa.“

„Nelutujem, že som odišiel z kňazstva, ale niekedy mám pocit, že som urobil chybu, lebo nič tu nemôžem zmeniť, čo sa mi nepáči. Moje osobné rozhodnutie založiť si rodinu nelutujem, ale že som odišiel z postov, kde som mohol niečo ovplyvniť, a tým pádom nič neovplyvním, to vnímam ako taký otáznik v mojom živote.“ S tým súvisí aj zmena pohľadu na pastoračné otázky. „Ludia žijúci v partnerstve v niečom majú kvalitatívne lepší prehľad, pretože niečo zažili. Možno by ináč vyzerala aj teológia rodiny, keby sa „pošťastilo“ niektorému kňazovi, že trebárs by sa rozviedol, že ho žena nechá alebo že hocičo sa môže stať. A ten prístup by bol trochu iný. Kdežto takto oni sú kdesi mimo a tam sa lepšie rozhoduje, keď nie sú vystavení takýmto životným krízam. Alebo pri preloženiach kňazov, mňa biskup preložil, síce som si poprflal, ale som si zbalil tie banánové krabice a šiel som ďalej za šesť rokov štyrikrát. Ale manželka, keď tam má zamestnanie, deti tam chodia do školy, nie je to všetko také jednoduché. Ale aby som sa znovu vrátil k tej otázke, myslím si, že svojim spoluveriacim by som mal čo povedať, určite áno, dokonca sa nazdávam, že adresnejšie, ako kedysi predtým alebo ako mnohí osamelí kňazi.“

Reakcie na aktuálne pomery v Cirkvi

Zhodnotenie aktuálnej situácie v Cirkvi je z výpovedí opýtaných vo väčšine kritické. *„Nevidím riešenie. Ja mám skôr pocit, že toto tu celé sa asi musí rozpadnúť, až tak vznikne reštart.“*

„Som skeptický voči absolútnemu otvoreniu sa liberálnemu, ale som aj skeptický proti nejakému neludskému systému v mene Boha.“

„Spojenie moderného sveta a kresťanstva je prínosné. Tým hlavne myslím to, že kresťanstvo sa musí stať modernejšie.“

„Situácia Slovenska je mierne odlišná od globálnej Cirkvi, Slovensko prežilo a prežíva prerod generácií a sociálno-ekonomického a režimového stavu. Toto striedanie generácií je vidieť vo všetkých oblastiach života vrátane Cirkvi. Je preto pochopiteľné, že aj v rámci Cirkvi sú ľudia s rôznymi prístupmi, čo môže vytvárať určité trenie.“

Načrtnuté výpovede ponúkajú v širšom spektre aj konštruktívne návrhy a myšlienky. Respondenti sa zhodli na už opisovanej potrebe kvalitnejšej intelektuálnej prípravy, taktiež potrebe palety kvalitných kurzov pre laikov na aktuálne spoločensko-spirituálne témy. Opýtaní navrhujú systematický organizačný rozvoj Cirkvi. *„Na Slovensku vidím ešte menej nádeje, že sa niečo pohne, lebo tu z hľadiska reformy sa nedotiahli ani mnohé veci, ktoré sú vo svete bežné, a to je najmä taká deklerikalizácia Cirkvi, možnože lepšie vzdelanie a otvorenejšie myslenie u časti laikov a aj témy, ktorým by sa mohli venovať. Lebo aj v rámci hierarchie akonáhle niekto začal trochu odlišne rozmýšľať a hovoriť, tak hneď s ním bolo inak zaobchádzané.“*

„Rodinná katechéza je podľa mňa úplne pole neorané na Slovensku. Čiže toto vnímam ako také veľké výzvy a plus teda ešte voľnočasová výchova, výchova katolíckych intelektuálov. [...] Katolícka cirkev by mala ponúknuť spoločnosti naozaj kvalitu na oveľa vyššej úrovni a v oveľa väčšom množstve. A k tomu treba robiť systematické kroky, aj keď budú stáť peniaze.“

„Po prvé zmeniť klerikálne myslenie vedenia Cirkvi, oveľa väčšiu normalnosť a blízkosť k realite u slovenských biskupov a kňazov. [...] Hľadať cestu, že náboženstvom sa dá žiť prakticky. Náboženstvo, keď sa nežije, je smiešne, to je ideológia. [...] A chcel by som, aby vo farnostiach pracovali kňazi, ktorí sa netvária ako páni, ale ako normálni spolubývajúci, spolunažívajúci ľudia. A chcel by som, aby vo farnostiach spolurozhodovali ľudia vo farských radách, teda nielen ekonomických, ale aj vo farských radách a otázkach pastorácie. Chcel by som, aby vo farnostiach boli rozličné typy služieb, každý môže niečo zobrať na seba. Aby farnosti vytvárali menej oficiálnu, ale viac normálne ľudskú komunitu.“

Viacerí respondenti sa vyjadrili aj k pápežovi Františkovi. Ich vnímanie jeho smerovania je pozitívne. Vyvoláva v nich sympatiu, ale zároveň neočakávajú výrazné posuny. *„On nie je reformátor, on je človek, ktorý sa správa prirodzene, tak ako sa správal prirodzene v prostredí, z ktorého prišiel. Nakoniec, ono to vidno aj v tom, že žiadne veľké zmeny sa neodohrali.“*

„Súčasný pápež síce je sympatický a vyvoláva v mnohých nádeje nejakých zmien. Vždy som opatrný voči tým reakciám, ktoré boli veľmi nadšené na jeho vystupovanie.“

„Znova ukázal smer na evanjelium a sú z toho mnohí ľudia strašne, strašne nervózni, vrátane kúrie, mnohých biskupov a kňazov. Ale mnohých aj nie, našťastie. [...] Pre mňa je nesmierne dôležité ukázať smer. Z hľadiska cieľa dokonca smer je primárne dôležitý. Tá dĺžka cesty je dôležitá až sekundárne.“

„Keby poslúchali viac Františka a brali si z jeho slov, lebo keď som čítal na internete, že: „počkáme až to prehrmí a potom budeme pokračovať“, tak vravím: „Katastrofa, oni sú všetci teraz takí ustráchaní, boja sa – tí biskupi!“

Oslovená bola aj práca na ekumenizme – dialógu rôznych denominácií:
„Čo sa mi nevidí tu na Slovensku, je slabá ekuména. My sa bojíme.“

„Dnes majú ľudia svoju duchovnosť, každý má takú svoju, individuálnu. Čiže tá nejaká jednotná, inštitucionalizovaná alebo jednotiacia duchovnosť asi nemá veľkú budúcnosť. Väčšina ľudí si tú duchovnosť, spiritualitu, vzťah k niečomu väčšiemu buduje úplne individuálne, podľa svojich predstáv a nedá sa to už tak unifikovať a inštitucionalizovať.“

Kritika cirkevných pomerov bola smerovaná predovšetkým na uzavretosť, rituálnosť, neaktuálne reagovanie, a keď, tak len na vybrané spoločenské témy. *„Cirkev je aj preto taká, aká je, pretože je stále veľké množstvo ľudí, až kritické množstvo ľudí, ktorým presne takáto Cirkev vyhovuje.“*

Vnímam skepticky to, že znova je tu pokus vytvoriť Cirkev ako niečo exkluzívne. Že začíname robiť múry, kde na jednej strane sme my a na druhej tí, čo idú do zatratenia.“

„Nepočujem diskusie, že vlastne, o čom to je. Stále rozprávame o nejakých predstavách sexuálnych, kde sexualita je už dávno spoločensky rozobraná úplne ináč. Ja si myslím, že sú tu vážnejšie témy, a ak sa ich nedotkne Cirkev, tak vlastne je to strata času. Ten čas je pre nás ľudí vymedzený, naše osobné príbehy sú, nehovorím, že o osobnom šťastí, ale aby sme vnútorne naplňali tie svoje nádoby. Ak tomu Cirkev nepomáha konkrétnemu človeku, tak neviem.“

„Cirkev si tak funguje vnútrocirkevne, hej, organizuje si svoj vnútrocirkevný život, ale jej vysielania do verejnosti sú veľmi slabé. A ak to niekto je schopný robiť, tak ten v podstate nedostane priestor, lebo sa všetci boja, čo keď povie niečo chybné. Tak sa asi nedá fungovať. Kto chce ísť dopredu, má právo aj na nejaké chyby. Keby človek išiel len na istotu, tak naozaj by nemohol nič zmeniť.“

Pohľad na Cirkev zo strany opýtaných respondentov bol zameraný aj na kritiku celibátneho života katolíckych kňazov. *„Títo ľudia nežijú v reálnom svete, ja sám zo svojej vlastnej skúsenosti viem, že mať deti znamená obrovskú zmenu.“* „Nádej vidím v tom, že by Cirkev mala byť naozaj veľmi ľudská. A ten ľudský rozmer my tu nemôžeme potláčať, čiže ľudskosť je veľmi podstatná.“

Záver

Ako najpodstatnejšie identifikované oblasti z rozhovorov možno zhrnúť do troch tém: dôležitosť intelektuálnej prípravy pre kňazstvo, chýbajúce zručnosti v pastorácii, potreba profesionalizácie komunikácie v hierarchickej štruktúre.

Realizovaný výskum môže priniesť hlbšie pochopenie fenoménu odchodov z kňazskej služby, ale zároveň aj porozumenie niektorým zo špecifik organizačnej kultúry cirkevnej hierarchie. Výskum nemá ambíciu ani metodológiu na to, aby kvantifikoval alebo vymedzil jednotlivé tematické oblasti, iba prináša ich opisy a subjektívne videnie respondentov. Rozhovory s respondentmi, ktorí ukončili svoje pôsobenie kňazskej služby, poskytujú dostatok materiálu pre ďalšie interpretácie. Tie môžu slúžiť na jednej strane pre vytýčenie možností organizačného rozvoja Cirkvi. Tak ako každá organizácia má svoju špecifickú kultúru riadenia, ktorú je neustále potrebné inovovať, aj cirkevné štruktúry stoja pred kontinuálnou výzvou na zlepšovanie komunikačných tokov a systémov motivácie pre svojich zamestnancov.

Na druhej strane materiál môže byť podkladom pre ďalšie teologické analýzy adekvátnosti pastoračných prístupov v zmenených spoločenských podmienkach. Takéto analýzy sú okrem iného nevyhnutné aj pre vývoj nových predmetov na teologických fakultách a môžu mať dopad na tvorbu profilu absolventa teológie.

Použitá literatúra

- DUATO GÓMEZ-NOVELLA, A.: *Ženatí kněží*, Dostupné online: <https://www.getsemany.cz/node/2833>
- GAUTIER, M. L. – PERL, P. M. – FICHTER, J.: *Same Call, different Men*, Collegeville, MN: Liturgical Press, 2012.
- GILE, K. J. – HANDCOSK, M. S.: *Respondent-Driven Sampling: An Assessment of Current Methodology*, 2010, pp. 285 – 327 in *Sociological Methodology*, vol. 40.
- HENDL, J.: *Kvalitativní výzkum. Základní teorie, metody a aplikace*. Praha : Portál, 2008.

Dr.theol. Jozef Žuffa
 Katedra pastorálnej teológie, liturgiky a kánonického práva
 Teologická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave
 Kostolná 1, P.O.BOX 173
 814 99 Bratislava
 jozef.zuffa@truni.sk